

МОНОГРАФИЈА "ВОЈНА СЛУЖБА БЕЗБЕДНОСТИ У СРБИЈИ" ПРВИ
ПУТ ЈАВНОСТИ ОТКРИВА СВЕТ ВЕЛИКИХ ТАЈНИХ ОПЕРАЦИЈА КОЈИМА
СУ ПРЕСЕЦАНЕ ОБАВЕШТАЈНЕ И ТЕРОРИСТИЧКЕ ПРЕТЊЕ

Досије, али овог пута о себи

Три године аутори сакупљали грађу, која прати два века службе

■ **Виолета Таловић**

ОД војда Карађорђа, који је давне 1812. у Ужицу наредио кнезу Милошу Обреновићу да предузме мере против "недисциплинованих иностраних елемената", све до данас Срби су осетљиви на шпијуне.

Начини на који им се кроз бурна времена и историјске прилике држава супротставља(ла) забележени су у монографији "Војна служба безбедности у Србији", аутора Светка Ковача, директора Војнобезбедносне агенције, и Ирене Поповић Григоров, дугогодишње аналитичарке у ВБА. Осим што прати историјски пут службе, од 19. века и стварања нововековне државе, до данас, први пут је јавности доступан ексклузивни материјал посвећен тајнама и методама безбедносног и контраобавештајног рада. Аутори откривају свет тајних операција којима су откриване обавештајне делатности страних служби у војсци и пресецање терористичке претње,

посебно албанских сепаратиста.

- Идеја о писању монографије јавила се у оквиру реформе војне службе безбедности - каже, за "Новости", генерал Светко Ковач. - Истраживали смо савремена решења европских и других земаља, али и нека искуства на нашим просторима. Анализирали смо велики број докумената и дошли на идеју да оснујемо музеј ВБА, а обиље интересантне грађе инспирисало нас је да напишемо и монографију.

Прикупљање документације за монографију трајало је три године, а писање још две. Развој војне службе безбедности у Србији аутори су пратили кроз осам историјских периода - Кнежевине Србије, Краљевине Југославије, Озне, КОС-а, Органа безбедности ЈНА, Органа безбедности ВЈ, Војне службе безбедности, до данашње ВБА.

Србија је још 1839. године донела Војни закон, којим су уређена дела којима се угрожава општа безбедност. То

Генерал Светко Ковач

се првенствено односи на шпијунажу, дела "против устава и законског поретка" и "против слободе народне". Али, тек у Краљевини Југославији успостављени су организовани облици војне службе безбедности.

- Сви документи објављени у књизи потичу из Архива ВБА и први пут су доступни јавности - каже Ковач. - Нарочито занимљива су поглавља о оперативнотехничким средствима која је служба користила у ранијим периодима. Интересантно је и како су изгледали досијеи које су водиле војне

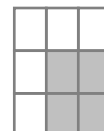
службе безбедности у одређеним периодима.

Међу документима сачуваним у Архиву ВБА, од којих је део предат Војном архиву и доступан истраживачима, јесте и рукопис о безбедносним методама српских устаника 1804-1815. Иако се о техници обавештајне и контраобавештајне активности у тек ослобођеној Србији не зна много, у неким документима се види да је коришћен тајнопис. Писма су писана невидљивим мастилом (лимуновим соком и растопљеним барутом), а преношена су скривена у оделу, коњском седлу и зобници, посудама за пекмез (фучијама), бурадицама с течномашћу, гулама, чак и у издубљеном свештеничком штапу. Курири књигоноше су ишли "по хајдучки", у турским оделима, прерушени у просјаци, слепе и богале, у трговце, у калуђере и обичне сељаке.

Најстарији досије у архиви ВБА обухвата документе из истражног материјала Гестапоа, оне из четничког и партизанског покрета и материјале које су сачинили оперативци КОС-а. Ирена Поповић Григоров истиче да у време Озне нису постојали досијеи (подаци доступни судовима). Уведени су тек 1948, а да би били ажурирани захтевано је да оперативци на њима свакодневно

КАРАЂОРЂЕВ ЗАКОН

КАО врховни господар у земљи, Карађорђе је руководио свим безбедносним пословима и често изрицао и најтеже казне за шпијунажу, велеиздају и одметништво. У Карађорђевој Криминалној закону наводи се: "Који би се Србин уфатио и осведочио да тајно води шпијунлук да род свој издаје, тај да се каштигује, да му се пребију обе ноге и обе руке".

ОПЕРАЦИЈА ШИЛЕР

ВАЗДУХОПЛОВНА индустрија Краљевине Југославије развила је један од најмодернијих авиона тог времена - ловачки авион ИК-3, који је изазвао пажњу многих страних служби, нарочито немачке. Сервис војне тајне службе успео је да осујети покушај Немачке да се преко младог официра, који је узимао часове француског језика код извесне Марије, домогне података о авиону. Када је тог младог официра професорка упознала са немачким колегом (тек касније сазнао је да је помоћник војног изасланика за ваздухопловство и шеф групе агената тајне службе у Београду), схватио је да се дама бави шпијунажом. Према инструкцијама шефа Сервиса, зближио се са њима. Тек четврти задатак био је предаја војне тајне - техничких података о авиону ИК-3. Када су током примопредаје у Маријин стан упали припадници Сервиса с мајором Поповићем, тајни подаци су већ били у џепу немачког официра. Марија је ухапшена, а немачки официр је као персона нон грата напустио Југославију.

ПРИСЛУШКИВАЊЕ Оперативно-техничка средства

раде бар пола сата.

- Тек у јулу 1965. донети су прописи којима је конкретније регулисан досије као основни документ органа безбедности - истиче Поповић Григоров. - Једно лице може имати само један основни досије у коме су груписани сви подаци којима служба располаже. За нас као истраживаче било је важно да отворимо досије да бисмо и кроз њих приказали проблеме и изазове с којима се служба суочавала, нарочито у време ОЗне и КОС-а.

Након 1966. године уништен је велики број безбедносних досијеа. Уведени су предмети у раду о непријатељској и обавештајној ак-

тивности дезертера из ЈНА, страних војних представника, али и грађана, страних држављана и емиграције за које је постојала сумња да се баве шпијунажом.

Читаво поглавље посвећено је оперативцима ЈНА, који су током четири деценије открили велики број агената тајних служби. Пресекли су деловање терористичких група, осујетили сепаратисте и стране обавештајне службе и спречили илегалну делатност. У то време посебно су коришћене методе тајнописа. Тајне поруке преносене су преко поштанских пошиљака, а вешто су уграђиване у неки наизглед безначајан текст. Коришћени су тајни

водени жиг, удубљени текст, тачкасто исписивање (бушењем), тајна и контактна мастила, тајни индиго, али и фотохемијска средства (тајна фотографија уграђена у "нормалну" фотографију, танажирање желатина), као и поступци фотосмањивања.

Тајно мастило се припремало тако што се специјална таблета раствори у води, а затим се на подлогу припремљену за писање наноси тајни текст. Када се осуши, паром и пресовањем се уклоне деформације са папира, а преко тајног текста или са супротне стране исписиван је логичан текст.

У мноштву примера помиње се случај мајора ВЈ,

који је у замену за нови пасош, пресељење и посао који су му обећани, пристао на шпијунски рад. Са оперативцима стране тајне службе упознао га је у иностранству познаник, такође припадник ВЈ. Да би квалитет тајних докумената био висок за задатке је добио специјални лаптоп. Врбовао је још двојицу колега и у шпијунажу је укључио и супругу. Она је имала задатак да путује у иностранство и предаје тајне војне податке до којих је долазио њен муж. У лето 1995. све је било спремно за њихово бекство. Официри безбедности осујетили су их на граничном прелазу, а код мајора је пронађен последњи контингент поверљивих докумената, које је намеравао да преда тајној служби.

- Војна, као и друге службе безбедности, имале су велики утицај на поједине преломне историјске догађаје - говори генерал Ковач. - Што се тиче моћи служби безбедности, оне, наравно, морају

бити моћне и способне да одговоре на све претње у оквиру својих надлежности и овлашћења, али та моћ мора бити усмеравана и строго контролисана. Војна служба безбедности је током свог целокупног постојања деловала легитимно, као што је и посебне методе и средства рада примењивала у оквиру тадашњих прописа.

У књизи су обрађени најважнији безбедносни и контраобавештајни проблеми у различитим периодима. А дали су они слични данашњим?

- Постоје неке претње, као што су обавештајна делатност, тероризам и екстремизам, које су увек актуелне - каже генерал Ковач. - Ново доба доноси нове претње као што је, на пример, сајбер-тероризам. Војнобезбедносна агенција је спремна да се применом савремених оперативно-техничких средстава и ангажовањем посебно профилисаних и оспособљених стручњака супротстави тим претњама. ■